

بررسی 4 دلیل از دلایل تفاوت امام حسن و امام حسین (علیه‌السلام) در صلح و انقلاب

تفاوت امام حسن و امام حسین (علیه‌السلام) در شیوه عملکرد به چه علت بود؟

یکی از ابهاماتی که با مرور رخداد‌های تاریخ اسلام مطرح می‌شود، تفاوت امام حسن و امام حسین (علیه‌السلام) در نحوه مواجهه با حکومت اموی است. امام حسن (علیه‌السلام) با معاویه صلح می‌کنند و امام حسین (علیه‌السلام) در مقابل یزید دست به قیام می‌زنند؛ در حالی که معاویه و پسرش یزید هر دو از حاکمان اموی هستند و از لحاظ ماهیت تفکر و عمل تفاوتی با هم ندارند؛ همچنین این مسئله مطرح می‌شود، که اگر امام حسین (علیه‌السلام) مانند امام حسن (علیه‌السلام) روش صلح و سازش را پیش می‌گرفتند، آن فجایع دردناک در کربلا رخ نمی‌داد.

بدون تردید تفاوت امام حسن و امام حسین (علیه‌السلام) در نحوه عملکرد ریشه در شرایط و مقتضیات زمان دارد. در این مقاله به این شبهه و پرسش‌های وابسته به آن از طریق بررسی منابع معتبر تاریخی پاسخ می‌دهیم و به ذکر چهار دلیل عمده تفاوت امام حسن و امام حسین (علیه‌السلام) در شیوه برخورد با امویان می‌پردازیم.

بررسی مهم‌ترین دلایل عملکرد متفاوت امام حسین و امام حسین (علیه‌السلام)

آشوب‌هایی که معاویه از آغاز خلافت امام حسن (علیه‌السلام) به راه می‌انداخت، افزایش تعداد و قوای هواداران معاویه، تضعیف حکومت امام حسن (علیه‌السلام) به علت فقدان حامیانی صادق و خطرانی که در نتیجه خیانت سرداران امام بارها جان ایشان را تهدید می‌کرد، راهی جز صلح برای امام حسن (علیه‌السلام) باقی نگذاشته بود. نکته قابل توجه این است که حتی پس از انعقاد صلح‌نامه هرگز حرفی از بیعت امام حسن (علیه‌السلام) با معاویه مطرح نشد، اما امام حسین (علیه‌السلام) در معرض فشار و تهدید مداوم دستگاه حاکم برای تن دادن به بیعت قرار داشتند. این مسأله بزرگترین و مهم‌ترین دلیل تفاوت امام حسن و امام حسین (علیه‌السلام) در برابر دستگاه اموی بود.

علاوه بر این از آغاز خلافت امام حسن (علیه‌السلام) شهر کوفه دستخوش تفرقه شدید بود و هم‌زمان حيله‌گری‌ها و آشوب‌های معاویه هم به این چند دستگی دامن می‌زد. معاویه که حدود بیست سال بر مسند خلافت نشسته بود، با ایجاد جو خفقان شدید و دستور صریح به لعن حضرت علی (علیه‌السلام) زجرهای فراوانی بر مردم به‌ویژه ساکنان شهر کوفه وارد آورد، تاحدی که جان کوفیان در امان نبود؛ چون بیشتر کوفیان در جنگ صفین در سپاه امیرالمؤمنین (علیه‌السلام) جنگیده بودند، یا از یاران ایشان به حساب می‌آمدند.¹

بیست سال حکومت پر از جور و ستم معاویه عرصه را بر مردم تنگ کرد و کوفه را به شهری آماده برای قیام علیه خاندان اموی تبدیل نمود. ارسال هجده هزار نامه از سمت کوفیان و لیبیک حاجیانی که در موسم حج به محضر امام در مکه شرفیاب می‌شدند، گواه این ماجراست.

تا اینجای مقاله دلایل تفاوت امام حسن و امام حسین (علیه‌السلام) در شیوه رفتار با امویان را بررسی کردیم در ادامه این دلایل را فهرست وار بیان خواهیم کرد.

دلایل تفاوت امام حسن و امام حسین (علیه‌السلام) در صلح و قیام

1) تفاوت رویکرد حکومت اموی با امام حسن (علیه‌السلام) و امام حسین (علیه‌السلام)

در زمان امام حسن (علیه‌السلام) حرفی از بیعت نبود و صلح‌نامه میان ایشان و معاویه بدون ذکر بیعت منعقد شد؛ ولی در زمان امام حسین (علیه‌السلام) حکومت اموی ایشان را برای بیعت گرفتن تحت فشار قرار داده بود. اگر امام با یزید بیعت می‌کردند، در حقیقت او و عملکردش را تأیید می‌کردند.

2) تفاوت امام حسن و امام حسین (علیه‌السلام) در نقش اجتماعی ایشان نسبت به حکومت اموی

مرتضی مطهری، صلح امام حسن (علیه‌السلام)، صص 59-60¹

امام حسن (علیه‌السلام) پس از شهادت حضرت علی (علیه‌السلام) در مسند خلافت جامعهٔ مسلمین قرار داشتند؛ درحالی‌که امام حسین (علیه‌السلام) در جایگاه یک معترض نسبت به دستگاه حکومت اموی بودند. قاعدتاً تبعات تصمیم این دو امام بزرگوار با توجه به تفاوت در جایگاه اجتماعی‌شان بسیار متفاوت بود.

3) تفاوت امام حسن و امام حسین (علیه‌م‌السلام) در پشتیبانی نظامی مردم

کوفه در زمان امام حسن (علیه‌السلام) شهری مملو از اختلاف عقاید و چند دستگی بود و هیچ‌گونه اتحادی جهت ایجاد سپاه برای پشتیبانی از قیام این امام بزرگوار نداشت؛ اما در زمان امام حسین (علیه‌السلام) وضعیت شهر کوفه کاملاً متفاوت بود. کوفه شهری آماده بود که بارها با جدیت از همراهی با امام حسین (علیه‌السلام) برای قیام علیه یزید دم زده بود.

4) تفاوت وضعیت جامعه در زمان امام حسن (علیه‌السلام) و امام حسین (علیه‌السلام)

هرچند معاویه بنای عمل به دستورات اسلام را نداشت، ولی تا حدودی ظواهر را حفظ می‌کرد، اما در زمان خلافت یزید وضعیت کاملاً متفاوت بود، فساد یزید آن هم به عنوان کسی که فرمانروایی حکومت اسلامی را به عهده داشت، عیان و در برابر همگان انجام می‌شد.

آیا مقایسه صلح امام حسن (علیه‌السلام) با قیام امام حسین (علیه‌السلام) درست است؟

افرادی که صلح امام حسن (علیه‌السلام) و قیام امام حسین (علیه‌السلام) را کنار هم قرار می‌دهند و آن را به‌عنوان یک شبهه مطرح می‌کنند، درواقع در حال مقایسهٔ موضع‌گیری این دو امام بزرگوار در مقابل حکومت وقت هستند. در توضیح این شبهه باید گفت اصولاً مقایسهٔ دو اتفاق یا وضعیت در صورتی صحیح است، که کلیهٔ زمینه‌ها و ابعاد جانبی دو طرف مقایسه با هم برابر و یکسان باشند تا بتوان به نتیجهٔ معقولی از این قیاس دست یافت.

مطابق دلایلی که به آن‌ها اشاره شد، شرایط جامعهٔ اسلامی در زمان امام حسن (علیه‌السلام) و امام حسین (علیه‌السلام) به‌ویژه از لحاظ اجتماعی، سیاسی، حکومتی و شخصیت‌هایی که رودرروی ایشان قرار گرفته بودند، یکسان نبود؛ بنابراین مقایسهٔ عملکرد

حسین (علیه‌السلام) و طرح این شبهه که چرا امام حسین (علیه‌السلام) مانند برادرشان در مقابل حکومت اموی صلح نکردند، از اساس اشتباه است.

توجه به این نکته هم ضروری است که هر کدام از معصومین (علیه‌السلام) بر اساس خصوصیات منحصر به عصر خود نوع جهادشان را انتخاب می‌کردند؛ پس نوع قیام هر یک از ایشان هم متناسب با شرایط و احوالات عصر خود بود.

مقابله امام حسن (علیه‌السلام) هرچند به ظاهر صلح با معاویه بود؛ اما در حقیقت مهلت دادن به جامعه بود تا به درک جهاد در برابر ظلم و مقاومت و ایستادگی در کنار امام زمان خود تا پای جان برسند؛ ادامه این مسیر پرفرازونشیب مبارزه با طاغوت بر عهده امام حسین (علیه‌السلام) قرار گرفت و ایشان با قیام خود اسلام را از نابودی حتمی نجات دادند. با این توصیف هم صلح امام حسن (علیه‌السلام) و هم قیام خونین امام حسین (علیه‌السلام) هر دو جهاد در مقابل طاغوت هستند و اساساً چیزی به نام تفاوت امام حسن و امام حسین (علیه‌السلام) در جهاد وجود ندارد؛ مسیر یکی است و تنها صورتهای آن متفاوت است.

خسارت واقعی چیست؟

بیان شبهاتی از این قبیل که اگر امام حسین (علیه‌السلام) در مدینه می‌ماندند قیامی رخ نمی‌داد و خسارت کمتری بر اهل بیت (علیه‌السلام) وارد می‌شد، نشان‌دهنده عدم شناخت فرد از خسارت واقعی است. اگر قیام عاشورا رخ نمی‌داد، بزرگ‌ترین خسارت‌ها بر اسلام و تشیع وارد می‌شد؛ چون از اسلام کالبدی در حال احتضار باقی مانده بود که آن هم توسط بنی‌امیه به تاراج می‌رفت. این مرگ تدریجی نیازمند انقلابی عظیم بود، تا مسلمانان و حتی شیعیان دل مرده از خواب بیدار شوند. قیام امام حسین (علیه‌السلام) همان نیشتری بود که به تن مسموم اسلام وارد شد و سموم و آفات را از دین خارج کرد. با این قیام حقی که از غدیر برای منتخبین خداوند به عنوان خلیفه مسلمانان امضا شده بود، به همگان یادآوری شد و نقاب از چهره حقیقی و حیوانی بنی‌امیه برداشته شد.

آنچه در این مقاله گفتیم؛ نتیجه بررسی و مطالعه منابع تاریخی معتبر مرتبط با موضوع بود. در صورتی که به مطالب مفید و کامل‌تری در این موضوع دسترسی دارید، حتماً در بخش نظرات با ما در میان بگذارید.